

M A R T Y N R A D Y

HABSBURGII

Ambiția de a stăpâni lumea

Traducere din limba engleză de Lia Decei

Prefață de Matei Cazacu

CORINT
ISTORIE

—2023—

Capitolul 6

Carol Quintul: stăpânul lumii

Maximilian a murit în 1519. Nu știm sigur din ce cauză, de vreme ce doctorii prezenți la căpătâiul său au menționat că suferea de tot felul de boli – icter, colită sau peritonită, calculi biliari, pleurezie, dizenterie și altele. (De fapt, cel mai probabil a murit de sifilis.) Maximilian nu a fost îngropat în extravagantul mormânt construit din porunca sa la Innsbruck, ci în Capela Sfântul Gheorghe din Wiener Neustadt într-un sarcofag dintr-un bloc simplu de marmură care servea și ca altar. A fost depus acolo ca penitent și, conform protocolului imaginat chiar de el, mai înainte corpul său a fost flagelat, părul tăiat, iar dinții spărți. Chiar și după moarte, Maximilian nu a renunțat la gesturi grandioase¹.

Cu câțiva ani înaintea decesului, Maximilian i-a poruncit artistului Bernhard Strigel să picteze un portret de familie, în care este reprezentat alături de prima soție, de fiu și nepoți. Compoziția este cea mai cunoscută de acest tip din istoria Habsburgilor, însă este în întregime fictivă. Maximilian este reprezentat la vârstă medie, sănătos, dar la vremea în care a fost pictat tabloul era atât de bolnav, încât călătoria cu sicriul pregătit. Nu mai era proaspăt ras, de altfel, ci purta o barbă deasă, grizonată. Soția și fiul, reprezentați în spatele său, erau amândoi

plecați de mult din această lume – într-adevăr, privirea Mariei de Burgundia este îndreptată în sus, spre cer, tocmai pentru că era moartă. În plus, cei trei copii din tablou nu s-au întâlnit niciodată în realitate, deoarece Ferdinand, care este înfățișat lângă brațul bunicului său, fusese crescut în Spania, iar Carol de Gand, aflat în centru, în Țările de Jos. Al treilea copil, cel cu părul blond și lung, nu este, de fapt, un Habsburg, ci regele Iagello, Ludovic al Ungariei, legat de Habsburgi în virtutea căsătoriilor din 1515. Rămas orfan anul următor, după decesul tatălui său Vladislav, Ludovic acceptase ca Maximilian să devină unul dintre tutorii săi – de unde încorporarea sa în tablou.

Strigel i-a făcut lui Carol de Gand, viitorul împărat Carol Quintul, un portret generos, de vreme ce în timpul realizării compoziției maxilarul inferior al lui Carol era atât de proeminent, încât maxilarul superior și cel inferior nu se potriveau (prognatism). Totodată, în urma unui accident de trăsură își pierduse dinții din față. (Se pare că avea dinți falși, la fel cum mai târziu a purtat ochelari.) Vegetațiile adenoide de mari dimensiuni îl făceau să-și țină în permanență gura căscată. Mai târziu, un curtean spaniol insensibil l-a sfătuit pe Carol că ar trebui să aibă grijă ca muștele să nu i se instaleze în gât, deoarece se știa bine că muștele albastre de Castilia erau deosebit de insolente. Istoricii nu au fost mai puțin răutăcioși, descriindu-l pe Carol ca mediocru, lipsit de talent și o relicvă din Evul Mediu. „Nu foarte interesant”, a fost verdictul aspru pus lui Carol Quintul în secolul al XVIII-lea de către filosoful scoțian David Hume. Pentru că depresia este rareori tratată cu multă simpatie, căderea nervoasă a lui Carol la jumătatea secolului al XVI-lea, urmată de abdicarea lui, a devenit o metaforă pentru eșec².

Tânărul bărbat a preluat moștenirea spaniolă în 1516, după moartea bunicului matern, Ferdinand de Aragon. Posesiunile

spaniole ale lui Carol includeau Sicilia, sudul Italiei și Sardinia, și au crescut între 1510 și 1520 cu enclave pe coasta Africii de Nord, care încă sunt în parte spaniole și azi, iar mai târziu cu Tunisul. Tot în timpul domniei lui Carol ca rege al Spaniei, mare parte din Lumea Nouă a devenit spaniolă – Mexicul după 1519; fostul Imperiu Inca, ce avea centrul în Peru, după 1529; și viitorul Chile la sfârșitul anilor '30. Mai departe, Filipinele au fost revendicate pentru Spania de exploratorul Magellan^{*} în 1521, fiind ulterior numite așa în onoarea lui Filip, fiul lui Carol. Vasta întindere a posesiunilor lui Carol I-a făcut, după opinia contemporanilor, „stăpânul lumii” sau, așa cum spunea Hernando Cortés^{**}, cuceritorul Mexicului, „regele regilor” și „monarhul universului”. Pentru noii supuși mexicani ai lui Carol, era de asemenea „stăpânul cutremurelor”, căci se credea că puterea lui se întindea asupra acelor *armadillos* (tatu) uriași de sub pământ, ale căror mișcări făceau ca și pământul să se miște³.

La puțin timp după prima vizită a lui Carol în Spania în 1517, a izbucnit o revoltă împotriva sa, provocată în principal de lăcomia spilcuiților curteni flamanzi, care au început

^{*} Fernando de Magellan (c. 1480–1521), navigator portughez. Aflat în căutarea unui drum prin vest, către insulele Moluce (de unde portughezii aduceau mirodenii), acesta a întreprins cu cinci nave prima călătorie în jurul Pământului (1519–1522), în serviciul regelui Carol Quintul, ocolind America pe la sud. În cursul acestei călătorii, a descoperit strâmtoarea care îi poartă numele, a traversat Oceanul Pacific și a debarcat în insulele Filipine, unde a fost ucis, expediția fiind continuată sub conducerea lui Juan Sebastian El Cano, care s-a întors în Spania cu o singură navă și cu 18 supraviețuitori (n. red.).

^{**} Hernán (Hernando) Cortes (1485–1547), conchistador spaniol, conducător al expediției care i-a înfrânt pe azteci și a cucerit Mexicul în perioada 1519–1521 (n. red.).

să jefuiască veniturile spaniole provenite din taxe. Revolta a fost înăbușită, dar Carol a tras anumite învățăminte în urma ei. De acum încolo, metoda lui preferată de a domni, atât în Spania, cât și în alte părți, a fost să lucreze în colaborare cu deținătorii puterii și cu elitele existente, recunoscându-le privilegiile și încercând să ajungă la un consens. Deși în general nu avea încredere în granzii (aristocrații) spanioli pentru a le încredința practic munca de guvernare, le-a dat posturi de comandă în armată și viceregate în străinătate. El i-a primit de asemenea în Ordinul Lâna de Aur, un ordin cavaleresc originar din Burgundia, ai cărui membri puteau, la întruniri, să trateze cu monarhul pe picior de egalitate. În aceste ocazii, Carol asculta plângerile cavalerilor întruniți acolo referitoare la felul în care el amâna lucrurile, la atenția acordată detaliilor și la datorii, și promitea în zadar să se schimbe⁴.

Preferința lui Carol pentru negociere a fost mai evidentă în relațiile cu parlamentele din Castilia și din Aragon. Se întâlnea cu parlamentul din Castilia, Cortes, aproape la fiecare trei ani, și cu echivalentul din Aragon, Corts General, aproape la fiecare cinci ani. Carol nu s-a supus niciodată principiului că parlamentele din Spania ar trebui să acorde regelui noi impozite doar în schimbul acceptării de către acesta a cererilor lor. Totuși, ascultând petițiile din Cortes și Corts General și adesea promulgându-le ca legi, Carol a întărit ideea că exista un contract între monarh și supuși și că puterea regală nu era nelimitată, ci într-un anume grad limitată constituțional.

Carol a făcut din exigența financiară o virtute politică. Avea nevoie de bani. În Castilia, ca monarh, el avea dreptul să colecteze o serie de impozite fără aprobarea Cortesului. Acestea erau întotdeauna primele venituri alocate susținerii proiectelor lui sau oferite ca garanții pentru împrumuturi. După aceea, el

depindea de voturile speciale pentru bani ale Cortesului, ceea ce însemna că acesta trebuia să fie convocat. În anii '30 ai secolului al XVI-lea, Cortesul din Castilia a protestat, susținând că bogăția regatului a fost epuizată și că s-a cheltuit prea mult în străinătate, și a rezistat la cererea lui Carol pentru impozite suplimentare. Totuși, la acea vreme, Carol avea acces la noi fonduri, sub forma veniturilor din Lumea Nouă, la care s-au adăugat curând profiturile din minele de argint din Bolivia. Chiar și așa, sumele obținute din Spania și din Lumea Nouă erau insuficiente, iar Carol a fost obligat să împrumute de la bancherii germani și italieni, adesea cu dobânzi împovărătoare, care au ajuns la 100 % la jumătatea secolului al XVI-lea. Deși comparațiile pot fi înșelătoare, față de principalii săi adversari, Carol obținea din Spania și posesiunile de peste mări venituri sub jumătate din cele aflate la dispoziția regelui francez și mai puțin de un sfert din venitul sultanului otoman⁵.

Lipsa banilor nu a limitat ambiția lui Carol. Jumătate din domnia sa de 40 de ani, Carol a fost în război cu Franța, luptând în Italia, Pirinei și de-a lungul frontierei de vest a Sfântului Imperiu Roman. A luptat cu otomanii pe Dunăre, a trimis flota împotriva aliaților acestora din Africa de Nord și a întreprins campanii în Sfântul Imperiu Roman. În ceea ce privește bătăliile pierdute și cele câștigate, bilanțul este împărțit. Carol nu a recuperat teritoriile burgunde pierdute în favoarea Franței în 1477, dar a ridicat pretenții în Italia, și a câștigat, alungându-l pe rivalul său, Francisc I al Franței, din peninsulă. În Sfântul Imperiu Roman a eșuat, fiind incapabil să ducă mai departe lupta împotriva dușmanilor bisericii. A cucerit Tunisul din Africa de Nord, în 1535, iar citadela (kasbah) de aici va fi timp de 40 de ani garnizoană spaniolă, dar în 1541 flota lui a fost scufundată în fața Algerului.

Cu ocazia abdicării sale, Carol și-a enumerat călătoriile în fața unui public din Bruxelles:

Am fost de nouă ori în Germania, de șase ori în Spania și de șapte în Italia; am venit aici, în Flandra, de 10 ori și am fost de patru ori în Franța, pe timp de război și de pace, de două ori în Anglia și de două ori în Africa... fără a menționa alte călătorii mai puțin importante. Am făcut opt voiaje în Mediterana și trei în mările Spaniei⁶.

Carol a vizitat Anglia în 1520 și 1522 pentru a negocia o alianță cu Henric al VIII-lea și a fost singurul împărat Habsburg pe tron care a traversat Canalul Mânecii. Emblema personală a lui Carol, Coloanele lui Hercule, cu mottoul *Plus ultra* („Mai departe”), vorbește de asemenea despre o domnie petrecută mai cu seamă fie călare, fie, din cauza hemoroizilor și a gutei, într-o litieră. Coloanele lui Hercule au devenit ulterior un simbol favorit al Habsburgilor, semnificând întinderea globală a posesiunilor lor. Împreună cu deviza *Plus ultra*, continuă să figureze pe drapelul spaniol⁷.

Cervantes l-a modelat în parte pe rățacitorul Don Quijote după Carol Quintul, dar activitatea lui Carol arată că el nu reprezenta o întoarcere la o epocă revolută. În Spania, Carol a urmat un program de reforme instituționale, sprijinindu-se pe opera predecesorilor, dar împrumutând de asemenea din practicile financiare burgunde. Consilii și comitete, compuse din avocați și secretari calificați, adesea proveniți din rândul micii nobilimi și al orășenilor, supravegheau activitatea guvernului, pregătind rezumate ale discuțiilor și făcându-i recomandări. Guvernul era încă mic. În localități și orașe hotărârile nu prea ajungeau, iar în turbulentul regat al Aragonului, dorința regală era frecvent încălcată. Cât despre Lumea Nouă, călătoria pe

mare către și de la Cadiz dura în medie patru până la cinci luni, ceea ce însemna că instrucțiunile regale, atunci când ajungeau, fuseseră invariabil depășite de evenimente. „Dacă moartea ar veni din Spania, atunci am fi nemuritori” a devenit curând adagiul guvernului colonial⁸.

În 1519, Carol a fost ales, în absență, împărat al Sfântului Imperiu Roman și succesori al bunicului său, Maximilian. Nu a fost un rezultat predeterminat, căci regele francez, Francisc I, era și el un candidat serios (iar Henric al VIII-lea al Angliei unul mai puțin plauzibil). Însă Carol a avut susținerea bancherilor din sudul Germaniei. Mituirea electorilor, sub forma unor scrisori de schimb (polițe) postdatate rambursabile numai în cazul alegerii lui Carol s-a dovedit decisivă. Carol s-a grăbit să ajungă în Germania, unde a fost încoronat rege al romanilor la Aachen. La puțin timp după aceea, a prezidat adunarea Dietei imperiale de la Worms. Acolo l-a întâlnit pe Martin Luther, care fusese deja excomunicat de papă din cauza teologiei sale. Luther și-a reiterat convingerile în fața dietei, iar Carol le-a confirmat ca fiind eretice. Din această cauză, el a interzis învățăturile lui Luther și a emis o interdicție imperială (*Reichsbann*), care îl declara pe acesta proscris.

Totuși, chiar și în acest moment critic, tânărul Carol a arătat disponibilitatea de a face un compromis. Luther nu era numai călugăr, ci și profesor la Universitatea din Wittenberg, care fusese fondată de electorul de Saxonia, Frederic cel Înțelept. Frederic era un catolic cucernic, care avea o colecție de relicve ce conținea circa 20 000 de oase sfinte și alte obiecte; s-a calculat în acea vreme că penitenții care le văzuseră și se pocăiseră aveau dreptul la 1 902 202 de ani și 270 de zile de iertare de chinurile Purgatoriului. Cu toate acestea, Frederic l-a susținut cu loialitate pe profesorul lui, iar Carol știa că nu trebuie să

i se opună lui Frederic. În consecință, Carol nu i-a transmis lui Frederic edictul care îl interzicea pe Luther, indicându-i în acest fel că poate să-l protejeze pe reformator de pedeapsă și persecuție, ceea ce Frederic a făcut cu promptitudine⁹.

După dietă, Carol s-a întors în Spania. L-a numit pe fraatele său Ferdinand regent în Sfântul Imperiu Roman și i-a atribuit teritoriile Habsburgilor din Austria. Acesta însă nu a fost în stare să oprească răspândirea Reformei protestante inspirate de Luther. Deși vor mai trece câteva decenii înainte ca majoritatea principilor și marilor seniori ai imperiului să treacă definitiv de partea Reformei, mulți au adoptat o poziție tolerantă, nedorind să-i ofenseze pe vasalii lor sau să inflameze relațiile cu orașele, unde noua învățătură a fost îmbrățișată de timpuriu. Au prosperat și variante radicale ale noii credințe. Adesea combinate cu elemente apocaliptice, acestea au alimentat ideile de revoluție socială și au contribuit la marea răsccoală populară din Germania din 1525 cunoscută ca Războiul Țărănesc German. Între timp, turcii otomani au testat sistemul de apărare al Sfântul Imperiu Roman, ajungând chiar să asedieze pentru scurt timp Viena în toamna anului 1529. Timp de aproape un deceniu, Ferdinand a fost lăsat să înfrunte aceste provocări de unul singur.

Între timp, Carol s-a căsătorit cu plăpânda, dar frumoasa Isabella a Portugaliei. Inițial, a fost o căsătorie încheiată din rațiuni diplomatice, iar cuplul s-a întâlnit pentru prima oară în ziua nunții. Însă curând Carol s-a îndrăgostit de Isabela și i-a arătat încredere până la a o numi regentă în Spania în timp ce lipsea, fiind plecat în străinătate. Isabella a murit în 1539, în urma unui avort spontan, după ce născuse deja cinci copii. Carol și-a revenit după moartea ei și a avut mai multe amante, dar nu a încetat niciodată să deplângă moartea Isabellei. L-a

angajat pe Tițian să picteze un portret postum al Isabellei și le cerea deseori muzicienilor să cânte în memoria ei un *chanson* francez – *Mille regretz* („O mie de regrete”).

Carol a părăsit Spania și pe Isabella în 1529, călătorind de la Barcelona spre Sfântul Imperiu Roman via Genova. Cu numai doi ani înainte, armatele sale învinseseră o coaliție a regelui francez cu papa și jefuiseră Roma. Carol a deplâns brutalitatea soldaților săi, dar a profitat politic de pe urma victoriei, deoarece papa Clement al VII-lea era efectiv prizonierul său, iar el putea să îl convingă să fie de acord cu încoronarea lui ca împărat. Totuși, fiind presat de Ferdinand, Carol și-a scurtat călătoria și a fost încoronat de papă nu la Roma, ci la Bologna în februarie 1530. Încoronarea a fost însoțită de festivități și procesiuni pe sub arcuri de triumf, lucrate din lemn și ipsos, dar făcute să arate precum marmura și piatra. Acestea portretizau întregul șir de împărați romani, alături de globurile pământesc și ceresc. Carol a fost onorat ca un nou Augustus, a cărui domnie avea să inaugureze Epoca de Aur, prevestită de Vergiliu în *Eneida*, în timp ce o imagine a lui Neptun, reprezentat cu tritoni, sirene și cai de mare, atrăgea atenția asupra extinderii posesiunilor sale peste mări și a stăpânirii sale dincolo de ocean¹⁰.

Predecesorii lui Carol adunaseră cu toții imagini ale destinului imperial, amestecând fără discriminare aluzii clasice, fantezii genealogice și realizări personale. Consilierii lui Carol au sporit această „colecție” de concepte, propunând ideile, împrumutate de la Erasmus și Dante, de pace între creștini, într-o comunitate creștină unită, și de lume condusă de un singur monarh. Unul dintre cei mai apropiați confidenți ai lui Carol, umanistul spaniol Alfonso de Valdés, scria cu entuziasm: „Întregul glob va fi supus acestui principe preacreștin și va primi Credința noastră. Astfel se vor împlini vorbele

Mântuitorului nostru: *Și va fi o turmă și un păstor*". El l-a sfătuit pe Carol să cultive studiul și să îmbrace mantia unui rege-filosof, în așa fel încât să poată deveni un nou Solomon¹¹.

Alții au recomandat ca, în calitate de „stăpân al lumii”, Carol să privească spre Ierusalim pentru a restaura acolo locurile sfinte, cultivând un destin „stabilit de Dumnezeu, prezis de profeți, predicat de Apostoli și aprobat de Domnul însuși, care s-a născut, a trăit și a murit”. Amestecând profetia medievală, teologia din Noul Testament și teoria juridică italiană, cancelarul lui Carol, Mercurino di Gattinara, și-l imagina pe acesta ca pe un „conducător al lumii” exercitând o ușoară hegemonie, sub a cărei influență benefică principii locali, privilegiile și obiceiurile vor continua să prospere. Și-a împodobit povestea cu alegorii atent concepute, precizând „cuiburi de măgari”^{***}, „mari preoți” (care oficiau sacrificii) și un rege al albinelor, cu „șerpi în loc de membre”, împotriva cărora Carol se va dezlanțui ca „un nou David, venit să repare altarul Sionului”. Umanistul Erasmus i-a recomandat în mod specific lui Carol să instituie o „teorie a guvernării după exemplul Puterii Eterne”¹².

În tinerețe, Carol îl avusese profesor pe distinsul umanist Adrian din Utrecht^{***}, viitorul papă Adrian al VI-lea. Dar

¹¹ Ioan 10, 17 (n. tr.).

¹² În concepția lui Mercurino di Gattinara, „cuibul măgarilor” era Italia (n. tr.).

^{***} Pe numele său real Adriaan Florensz Boeyens (1459–1523), Adrian din Utrecht a fost profesor de teologie și important erudit din Țările de Jos. Apropiat al lui Carol Quintul, a fost numit episcop de Tortosa și apoi Mare Inchizitor al regatelor Castilia și Aragon. În 1517, Adrian din Utrecht a fost numit cardinal de către papa Leon al X-lea, iar în 1522, după moartea acestuia din urmă, a devenit papă sub numele de Adrian al VI-lea, fiind singurul papă de origine olandeză (n. red.).

fuse un elev slab, care prefera să citească un *roman courtois* în loc să compună proză latină elegantă. La vârsta adultă, Carol disprețuia cugetările pretențioase, alegoriile arogante și teoriile guvernării. În pofida analizelor consilierilor, concepția pe care o avea despre rolul său imperial era copleșitor de practică. Recunoștea că strămoșii săi îi impuneau obligații, cea mai importantă fiind să promoveze credința catolică și să aducă mila lui Dumnezeu în această lume. Probabil că prima declarație pe care a scris-o Carol personal (în limba franceză) a fost condamnarea lui Luther la Dieta de la Worms în 1521. În aceasta, el îi reamintește pe predecesorii săi germani, austrieci, spanioli și burgunzi, toți cei care, afirmă el, „au fost, toată viața lor, fii credincioși ai Bisericii Romane... în mod constant apărători ai credinței catolice, ai ceremoniilor sacre, ai decretelor și ordonanțelor și ai riturilor sale sfinte... Ei au fost în mod constant preocupați de propagarea credinței și de salvarea sufletelor”. Ca „adevărat discipol al acestor strămoși ai noștri”, Carol nu avea, explica el, altă alternativă decât să acționeze dur împotriva ereziei¹³.

Descendența însemna responsabilități, dar la fel și amploarea globală a domniei lui Carol. Acesta accepta ideea că un mare suveran creștin ar trebui să lucreze pentru „pace între creștini”, dar din nou el vedea asta în termeni practici. Ideea lui era să-i facă pe suverani să coopereze, legându-i prin căsătorii. Prin urmare și-a căsătorit sora^{*} cu regele Francisc I al Franței; fiul său, Filip, s-a căsătorit mai întâi cu o prințesă portugheză și

^{*} Este vorba despre Eleonora de Austria (1498–1558). A fost regină-consoartă a Franței în perioada 1530–1547, după căsătoria cu Francisc I. Între 1518 și 1521 a fost soția regelui portughez Manuel I, până la moartea acestuia (n. red.).

apoi cu regina Angliei^{*}, iar o altă soră a întărit ulterior unirea cu Portugalia^{**}. A trimis o mulțime de nepoate să se mărite cu duci italieni, în speranța de a lega peninsula mai strâns de Habsburgi. La sfârșitul domniei sale, rețeaua alianțelor matrimoniale ale Habsburgilor se întindea din Polonia și Scandinavia, via Anglia și Bavaria, în Marea Mediterană. Era o politică dinastică și avea drept scop „reordonarea lumii” în interesul păcii, iar nu un pariu pe supraviețuirea biologică a celorlalți, ca al bunicului său. Atunci când a eșuat să ofere pacea cu Franța la care spera, Carol a adoptat o poziție de abordare și mai directă, însă regele francez a refuzat provocarea sa la un duel personal¹⁴.

„Pacea între creștini” nu era același lucru cu pacea în lume. Cooperarea trebuia să fie doar preludiul unui război religios ce avea drept scop distrugerea Imperiului Otoman și eliberarea Constantinopolului și a Ierusalimului, care se aflau „în mâinile necredențioșilor ca pedeapsă pentru păcatele noastre” (Alfonso de Valdés). Aceasta era o luptă care corespundea, în imaginația lui Carol, cu romanele cavalerești pe care le citea și cu ideea de cruciadă, care se aflase multă vreme la baza politicii strămoșilor săi spanioli, precum și a retoricii bunicului său Maximilian. Cu acest gând a lansat în 1535 asaltul în-cununat de succes asupra Tunisului, pe care amiralul otoman Barbarossa^{***} îl cucerise recent de la califul tributar spaniolilor.

^{*} Filip al II-lea a avut patru soții, prima dintre ele a fost Maria Manuela a Portugaliei (căsătorită între anii 1543 și 1545), iar a doua a fost Maria I, fiica regelui Angliei, Henric al VIII-lea (căsătorită în perioada 1554–1558). Celelalte două au fost Elisabeta de Valois (1559–1568) și Ana de Austria (1570–1580) (n. red.).

^{**} Sora cea mai mică a lui Carol, Ecaterina, a fost soția regelui Portugaliei Ioan (João) al III-lea (n. red.).

^{***} Khair ed-din (sau Hizir Hayreddin Pașa), cunoscut sub numele Barbarossa (c. 1466–1546), a fost un important comandant al flotei otomane (n. red.).

Acțiunea s-a bazat pe forțele spaniole, portugheze, genoveze și malteze, precum și pe posesiunile lui Carol din Italia, și a fost binecuvântată de către papă ca o cruciadă, participanții meri-tând iertarea păcatelor.

Ca mărturie a acestei victorii, Carol a poruncit realiza-re a celui mai mare ansamblu de tapiserii pentru un suveran Habsburg. Douăsprezece paneluri enorme, care ocupă împre-ună 600 de metri pătrați, înregistrează campania, începând cu împăratul Carol trecând în revistă trupele la Barcelona și sfârșind cu reîmbarcarea lor după cucerirea Tunisului. Pentru Carol, campania din Tunis a reprezentat realizarea ambiției imperiale de a-i aduce împreună pe principii creștini, într-o uniune pașnică aflată sub conducerea lui, pentru a purta răz-boiul împotriva necredincioșilor. Tapiseriile au ajuns în prin-cipalele săli de audiențe din Bruxelles și Madrid, cu replici trimise surorii lui Carol, Maria, și Curții regale din Lisabona¹⁵.

Pentru a se afla în relații pașnice cu principii creștini, Carol era gata să negocieze și să facă unele compromisuri. În acest scop, el a căutat o formulă teologică, un fel de punte între diferențele dintre catolicism și protestantism. Când aceasta a dat greș, a îndemnat papii succesivi să întreprindă o reformă a bisericii, prin care spera să revigoreze catolicismul, dar și să repare abuzurile de care se plângeau protestanții. Carol credea că un conciliu al bisericii era cea mai bună cale pentru a întreprinde această reformă, dar papii se temeau că un conciliu le va uzurpa prerogativele. Abia în 1545 s-a întrunit Conciliul de la Trento, care a confirmat prompt doctrinele catolice, ostile față de majoritatea protestanților.

Anticipând o confruntare militară în imperiu, Carol a pregătit în 1545 „hărți pictate” detaliate, în care apăreau, conform unei descrieri contemporane, „amplasarea orașelor, ca

și distanțele dintre ele, râuri și munți”. Deși acestea s-au pierdut, ele au constituit primele hărți complete realizate vreodată ale statelor germane. Carol a pregătit de asemenea terenul politic. În loc să proclame un război religios, s-a îndreptat împotriva principalilor principii protestanți cu scuza că aceștia ocupaseră teritoriul la care nu aveau dreptul. Aceasta a divizat dușmanii și astfel a pregătit calea victoriei uluitoare a lui Carol asupra principalilor principii protestanți în Bătălia de la Mühlberg din 1547¹⁶.

Însă și în victorie Carol a arătat moderație. În loc să caute să impună catolicismul cu forța, el a impus un acord religios interimar, care permitea unele elemente din cultul protestant, în schimbul recunoașterii supremației papale, și se aplica atât protestanților, cât și catolicilor. De fapt, el a stabilit o schemă separată a credinței pentru Sfântul Imperiu Roman, deși încă sub conducerea nominală a Romei. Dar niciuna dintre părți nu dorea să cedeze teren și ambele aveau îndoieli cu privire la puterea pe care victoria o plasase în mâinile lui Carol. În consecință, acordul interimar a fost acceptat numai în acele teritorii pe care Carol le ocupase militar. În 1552, o „ligă protestantă pentru libertate”, sprijinită însă de regele francez catolic, l-a pus pe Carol pe fugă. Înfrânt de adversari și părăsit de aliații catolici, Carol a fugit într-o lectică pentru a ajunge în îndepărtata și sigura Carintia.

Carol i-a încredințat fratelui său Ferdinand negocierea unei păci în imperiu care, în urma discuțiilor de la Augsburg, a dat, în 1555, principilor și seniorilor dreptul de a alege între catolicism și luteranism. Până în acel moment, Carol ajunsese la capătul puterilor sale fizice și morale. Alternând între lipsă de concentrare și plâns, și-a petrecut ultimii ani ca împărat demontând orologii și punându-i pe servitori să le facă să ticăie

la unison. Din 1555, a abdicat pe rând din regate și s-a retras pentru a trăi lângă Mănăstirea Yuste din Castilia. Nu a trăit acolo ca un călugăr, așa cum s-a spus uneori, ci într-o casă cu 50 de slujitori, și își petrecea timpul discutând despre politică sau cucernicie și îndopându-se cu stridii, anghile și anșoa, stropite din belșug cu bere. După spusele doctorilor lui Carol, supraalimentarea i-a provocat moartea în 1558, deși o explicație mai plauzibilă ar fi malaria¹⁷.

În timpul domniei sale, Carol a fost atent la noile descoperiri făcute în străinătate în numele acesteia. A corespondat cu conchistadorii Mexicului, a expus trofeele pe care aceștia le-au trimis acasă și a urmărit explorările lor pe hartă. A urmărit de asemenea progresele făcute de primul Habsburg care s-a stabilit în Lumea Nouă. Acesta a fost călugărul Pedro din Gand (fray Pedro de Gante, născut Pieter van Gent), care era bastardul lui Maximilian și care a fondat peste o sută de școli și biserici franciscane în Mexic. Carol a văzut pentru prima oară un amerindian în 1520, la Bruxelles – acesta tremura, iar Carol a poruncit să i se dea o mantie. Ulterior, Carol a avut o preocupare atentă pentru populația indigenă, poruncind ca aceasta să fie tratată în mod echitabil, nu folosită la munci grele, și să fie adusă prin bune exemple la cunoașterea credinței¹⁸.

Interesul lui Carol pentru Lumea Nouă nu a fost deloc condiționat de prada adusă în Lumea Veche. „Oamenii din îndepărtatul Calicut” făceau parte din imperiul mondial al lui Carol și, prin urmare, așa cum i-a explicat fiului său Filip, erau în responsabilitatea lui, „spre slava lui Dumnezeu și de dragul justiției”. Totuși, chiar dacă posesiunile lui Carol au ajuns departe, dincolo de ocean, și au inclus și Pacificul, monarhia universală era divizată de dezbinarea confesională. În po-fida speranțelor sale de a aduce pacea între creștini, Carol nu

mai putea să conteze pe faptul că religia creștinilor era aceeași cu a sa. Pacea de la Augsburg a permis împărțirea Sfântului Imperiu Roman în teritorii conduse mai cu seamă de principii care aderaseră la programul luteran de cult și de credință, și de o minoritate care rămăsese atașată de vechea credință¹⁹.

În discursul de abdicare rostit la Bruxelles în 1555, Carol își ceruse iertare cu lacrimi în ochi în fața unei adunări de curteni. Făcuse, a explicat, tot ce putuse și îi părea rău că nu reușise să facă mai mult. Chiar în timp ce vorbea, vastele lui dominioane erau divizate. Fratele său, Ferdinand, a refuzat să ia în considerare perspectiva de a renunța la funcția imperială și de a o ceda fiului lui Carol, Filip. Ferdinand fusese ales rege al Sfântului Imperiu Roman în 1531 și avea speranțe că îi va urma lui Carol ca împărat. Așa că a rezistat ideii de a păstra Spania și Sfântul Imperiu Roman unite sub conducerea unui singur suveran, deși Carol oferea perspectiva unei alternanțe în funcție, prin care fiul lui Ferdinand, Maximilian (împăratul Maximilian al II-lea), îi va urma lui Filip ca monarh al Spaniei și al Sfântului Imperiu Roman. Consecința a fost că, în momentul celei mai mari extinderi, dominioanele Habsburgilor au fost tăiate în două, într-o parte spaniolă condusă de fiul lui Carol, Filip, și o parte central-europeană care îi aparținea fratelui lui Carol, Ferdinand²⁰.

Realizarea lui Carol a fost totuși palpabilă. Habsburgii vor continua să adune mitologii, să construiască mausolee grandioase și să pună în scenă demonstrații de victorie în maniera triumfurilor romane, dar acestea nu vor mai fi exerciții vane de autopromovare. În schimb, vor urmări tot mai mult același obiectiv despre care vorbise Carol în Dieta de la Worms – să suprapună dinastia cu apărarea credinței. Schimbarea va avea nevoie de timp, iar la început va fi mai lentă în Europa

Centrală decât în Spania. Pe când zelul lui Filip era fără limite, Ferdinand și moștenitorii lui au avut tendința de a îmbrățișa disponibilitatea lui Carol de a negocia și de a încheia acorduri, chiar până în punctul de a compromite propriul angajament față de religia catolică. Treptat însă, piesele se vor alinia, adăugând la acronimul AEIOU viziunea lui Carol despre dinastia de Habsburg aflată în slujba Bisericii Catolice.